

Етап 4. Функціонування – цим етапом завершується процес адаптації. Він характеризується поступовим подоланням проблем у навчанні та міжособистісних стосунках і переходом до стабільної навчальної роботи.

Слід зазначити, що зміна етапів викликає певні труднощі, так звані «адаптаційні кризи», оскільки вплив соціального середовища зазвичай різко зростає. В результаті у студента-першокурсника виникає стан тривоги, опірності, стресу, пошуку шляхів виходу з проблемних ситуацій.

Щоб подолати ці проблеми, необхідно забезпечити першокурснику емоційну підтримку, психологічний супровід навчальної діяльності. Все це може бути здійснено як в консультативній, так і в тренінговій формі (найкращим у цьому випадку нам видається тренінг рольової поведінки, розвитку емоційного інтелекту, комунікативної компетентності особистості).

Психологічна робота з першокурсниками, на нашу думку, повинна включати в себе реалізацію низки заходів просвітницького, профілактичного та корекційно-розвивального характеру; підвищення мотивації до навчання у вищому закладі освіти, знаходження особистісних сенсів у навчально-професійній діяльності; розвиток соціального та емоційного інтелекту, і разом з тим, гнучкості поведінки (адаптаційної мобільності). Ця робота може здійснюватися як у груповій формі (соціально-психологічний тренінг), так і в індивідуальній (під час консультативної бесіди).

Адміністрація вищого навчального закладу, викладачі, куратори груп, студенти старших курсів мають сприяти успішному включенню першокурсників до нового освітнього середовища. Значну допомогу у вирішенні цих завдань може надати психологічна служба вищого закладу освіти, яка повинна забезпечити психологічний супровід процесу становлення особистості майбутнього фахівця.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Макаренко Н. В., Вороновская В. И., Панченко В. М. Связь индивидуальных психологических свойств с успешностью обучения в вузе // *Психологический журнал*. 1991. Т.12. № 6. С. 98–104.
2. Попов С. Г. Управление персоналом: учеб. пособие. Москва: Инфра-М, 2002. 336 с.
3. Психологические исследования проблемы формирования личности профессионала / Под ред. В. А. Бодрова. Москва, 1991. 855 с.
4. Скрипник В. Особливості перебігу та самосприйняття соц-психологічної адаптації студентів-першокурсників // *Психологія і суспільство*. 2005. № 2. С. 88–89.
5. Слободчиков І. М. Переживание одиночества в контексте проблем психологической адаптации студентов психолого-педагогических вузов // *Психологическая наука и образование*. 2005. № 4. С. 71–75.
6. Хазратова Н. В. Включення студента до соціально-психологічного простору ВНЗ: типи особистісних проблем та консультативна робота з студентами // *Практична психологія та соціальна робота*. 2000. № 2. С. 5–8.
7. Шпак М. М. Роль психологічної служби у професійному становленні студентів // *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 12 : Психологічні науки*. – 2007. – № 18 (42). – С. 146–150.
8. Юшина О. Супровід процесу адаптації студентів-першокурсників // *Психолог*. 2009. № 22–23. С. 57–60.

Грищенко Наталія

Науковий керівник: профКікінежді. О. М.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОРАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ДІВЧАТОК І ХЛОПЧИКІВ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Трансформаційні процеси в Україні в умовах реформування освіти та євроінтеграції вимагають вироблення нових суспільних вимог до освіти, зокрема її дошкільної ланки як основи соціокультурного становлення особистості, в умовах функціонування якої забезпечується повноцінний розвиток особистості, незалежно від її статі, віку, дієздатності, раси, культури, віросповідання, етнічності тощо, «майбутня життєва траєкторія людини» (В. Кремень). Пріоритетним завданням реформування національної освіти в умовах Концепції Нової

української школи, Стратегії «Освіта: гендерний вимір – 2020», Закону України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти, є проголошення особистісної орієнтації на розвиток дитини як суб'єкта власного життя, виховання самодостатньої та компетентної особистості, що актуалізує проблему з'ясування психологічних засад творчого самовизначення дитини у сфері міжстатевих стосунків. Засвоєння статевої ролі – це насамперед пізнання її моральних норм, правил поведінки [9; 4; 5; 6].

У сучасних наукових дослідженнях І.Беха, Т.Дуткевич, С. Заболоцької, І.Булах, О.Кононко, Л.Лохвицької, Д.Максименка, Р.Павелківа, Т.Піроженко, Ю.Приходько, Т.Титаренко, М.Савчина та ін. вчених розкриваються психологічні механізми формування у дітей різного віку моральної поведінки, в основі якої лежить особливий мотив людських учинків – допомагати іншому. Значна частина наукових досліджень присвячена проблемі нормативності як основної характеристики поведінки дитини-дошкільника (дослідження Л.Божович, В.Котирло, І.Зубрицької-Макоти, Н.Дятленко, Т.Поніманської, У.Кузьменко). Гендерні аспекти морального виховання дошкільників розкриті у працях Т.Говорун, В.Кравця, О.Кікінежді, І.Шульги та ін. вчених.

Дошкільне дитинство є початковим періодом становлення особистості, коли формуються основи характеру, ставлення до навколишнього світу, людей, до себе, засвоюються моральні норми поведінки, важливі для особистісного розвитку дитини. Однією з перших моральних потреб є потреба у спілкуванні. Задовольняється вона у процесі взаємодії з дорослими, які добирають педагогічно доцільні зміст і засоби спілкування. У ньому дитина здобуває перший досвід моральної поведінки. Дитина розвивається лише тоді, коли сама активно діє. Мистецтво вихователя виявляється у пробудженні і спрямуванні її активності на самовиховання[3; 7; 8; 10].

Водночас психолого-педагогічні дослідження загострюють питання щодо умов формування у дітей позитивних в соціальному плані взаємин з ровесниками, а так само і ціннісних орієнтацій у спілкуванні. Це важливо як для розуміння природи характеру взаємин між дітьми взагалі, так і для розробки науково-обґрунтованих методів виховання позитивних форм взаємин в дитячому середовищі та подолання небажаних проявів поведінки. Недостатня розробленість важливої наукової проблеми, а також потреба практики виховання дітей роблять актуальним вивчення проблеми формування моральної поведінки старших дошкільників в процесі сюжетно-рольових ігор, що і визначило мету статті.

У сучасних концепціях дошкільного виховання наголошується, що дошкільник відчуває потребу у встановленні позитивних взаємовідносин, прояві добрих вчинків, але він не знає і не володіє способами моральної поведінки, прояву доброти, тому постає необхідність навчання цим методам [1, с. 6]. Існують різні засоби для досягнення цієї мети: використання художньої літератури, музики, приклад дорослого, ігри, праці і так далі. Але найбільш оптимальним для дітей цього віку засобом морального виховання вважається сюжетно-рольова гра.

У старшому дошкільному віці діти|дитя| остаточно усвідомлюють незворотність|необоротність| статевої приналежності, причому це збігається з|із| бурхливим зростанням статеводиференційованої| поведінки і установок; хлопчики і дівчатка за власною ініціативою| вибирають дихотомічні ігри та іграшки, статовідповідні ролі у сюжетно-рольових іграх тощо, що є підтвердженням наукових досліджень Т.Говорун, К.Джеклін, Т.Дуткевич, Е.Маккобі, О.Кікінежді, В.Кравця, Р.Павелкова, Т.Піроженко, Т.Титаренко, Ю.Приходько та ін.).

Вибір старшого дошкільного віку в дослідженні обумовлений даними психолого-педагогічної науки, а саме: п'ятирічні діти здатні розрізняти добро і зло, красиве і потворне, у дітей особливо розвинена емоційність, довірливість, відвертість, чуйність, старші дошкільники швидко входять у запропоновані ролі, в них розвинена потреба в нових враженнях, висока пізнавальна активність і інтерес до всього навколишнього світу (Л.Виготський, О.Долинна, С.Ладивір, Т.Піроженко, В.Котирло, Р.Павелків та ін.).

Формування особистості передбачає становлення певної системи життєвих цінностей людини. Ціннісний розвиток дитини в дошкільному віці є головним чинником в розвитку і становленні особистості надалі. Ціннісний розвиток – це розвиток моральності в духовній сфері дитини, що включає опору на цінності дитини. В ході соціальної взаємодії у дитини складається система цінностей і ціннісних орієнтацій. Дитина привчається регулювати свою

соціальну поведінку і взаємини з людьми відповідно до прийнятої в суспільстві системи цінностей. У зв'язку з цим, особистість пред'являє до себе відповідні вимоги, відбувається оцінювання себе. У спілкуванні загальнокультурні цінності (добро, краса, правда, свобода, любов, справедливість, рівність) знаходять себе в таких специфічних цінностях, які виявляються лише в процесі спілкування: тактовність, чуйність, запобігливість, чемність, коректність, ввічливість, поблажливість, делікатність, толерантність [2, с. 73-35].

Вчені наголошують, що базовий рівень комунікативного потенціалу визначає загальну спрямованість і мотивацію комунікативних дій дитини. Він включає внутрішні установки і ціннісні орієнтації дошкільників у комунікативній сфері. Так, орієнтація на відкриті стосунки з однолітками, на діалог і співпрацю, на довіру і дружбу є основою для комунікативного розвитку і для самореалізації дітей в колективі однолітків. Навпаки, такі орієнтації, як негативна настанова на іншу людину, ворожість, замкнутість, закритість, відсутність терпимості до інших поглядів і позицій, можуть гальмувати комунікативний розвиток дитини (К.Карасьова, С.Ладивір, Т.Піроженко та ін.).

Перетворення соціальних цінностей на значимі для самої дитини здійснюється в дошкільному віці за допомогою емоційної сфери, яка починає зв'язуватися з правилами поведінки і взаєминами людей. В результаті до кінця дошкільного віку відбувається перехід від емоційно безпосередніх до опосередкованих етичних критеріїв і стосунків. Дитина відкриває для себе світ людських відносин, різних видів діяльності і суспільних функцій людей.

Старший дошкільний вік є найбільш сприятливим для освоєння соціально ціннісних моделей взаємодії співпраці дітей з дорослими і однолітками (Т. Дуткевич, В.Котирло, О.Кононко, Р.Павелків). Контактуючи з однолітками, діти вчаться погоджувати свої дії для досягнення загального результату, враховувати особливості партнера.

Освоєння певного типу моральної поведінки дівчаток і хлопчиків активізують такі психологічні механізми, як спрямування, моделювання, підкріплення та пізнання. Дорослі починають свідомо і несвідомо навчати дитину її статевій ролі відповідно до загальноприйнятих стереотипів, орієнтуючи її в тому, що означає бути «хлопчиком» чи «дівчинкою». З'ясовано, що хлопчикам дозволяють більше проявів агресивності, заохочують активність, ініціативність і т.п., тоді як від дівчинки очікують душевності, чуйності, емоційності. Зазвичай орієнтація дитини на цінності своєї статі найчастіше відбувається в сім'ї, де кожен з батьків є носієм гендерних орієнтацій. Виявлені відмінності між хлопчиками і дівчатками щодо змісту та виду ігор. Посилюється вплив гомогенної групи – гендерна сегрегація, що більш жорстко спостерігається як гендерна норма у хлопчиків (тат більше спілкуються із синами, ніж з дочками). Дитяча спільнота як носій власної субкультури також виконує специфічні функції у формуванні статевої ідентичності. У діяльності і спілкуванні «на рівних» уточнюється і виробляється поведінка дитини відповідно до статевої ролі, встановлюються під впливом стевотипізованих настановлень вихователів і батьків та асимілюються психологічні відмінності моральної поведінки. Інтеграція теоретичних поглядів вчених є переконливою методологічною платформою для науково-психологічного аналізу та емпіричного дослідження моральної поведінки дітей старшого дошкільного віку в процесі сюжетно-рольових ігор.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І. Зростити моральну особистість – головна турбота. Дошкільне виховання. 2015. № 4. С. 6-12
2. Дитина у сучасному соціопросторі : навчальний посібник / Т.О. Піроженко, С.О. Ладивір, К.В. Карасьова [та ін.]; за ред. Т.О. Піроженко. К.- Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 272 с.
3. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія : навч. посіб. К. : Центр учбової літератури, 2007. 392 с.
4. Кікінежді О.М., Говорун Т.В., Шульга І.М. Гендерне виховання дошкільнят. Навчально-методичний збірник. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2015. 192 с.
5. Кононко О.Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: навч.-метод, посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. віку «Я у Світі». К.: Світлич, 2009. 208 с.
6. Кравець В. П. Гендерна педагогіка : навч. посіб. Тернопіль : Джура, 2003. 416 с.
7. Ладивір С. Долина О. Виховання гуманних почуттів у дітей. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 122 с.
8. Максименко Д.С. Виховуємо дитину [Текст] : практ. психологія. Київ : Центр учб. літ., 2018. 111 с.
9. Нова українська школа: poradnik dla vchytela / під заг. ред. Н. М. Бібік. К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.

Петрів Г.

Науковий керівник – доц. Васильківська Н.А.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЕВО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ЗА ДОПОМОГОЮ КАЗКИ

У дошкільному віці створюються найсприятливіші умови для формування особистості. У цей період формуються перші уміння, навички та звички, початкові моральні судження й оцінки, соціальна поведінка.

Казка входить у життя людини з раннього дитинства, відіграючи важливу роль у її становленні. У житті дитини казка займає настільки важливе місце, що деякі дослідники називають дошкільний вік «віком казок».

Мова казки проста, доступна. Сюжет прозорий, але загадковий і тим самим сприяє розвитку мовленнєво-творчої діяльності дітей старшого дошкільного віку.

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати та дослідити казку як засіб розвитку мовленнєво-творчої діяльності дітей старшого дошкільного віку.

Актуальність дослідження визначається необхідністю реалізації концепції мовної освіти, Базового компонента дошкільної освіти в Україні, у яких значна увага приділяється формуванню мовленнєвої компетенції дитини, вихованню мовної особистості. Центральним, провідним завданням у формуванні мовленнєвої компетенції дитини є розвиток мовлення, через яке реалізується передусім його основна функція – комунікативна.

Своєчасний розвиток мовлення – важлива умова повноцінного розвитку випускника дошкільного навчального закладу. Мовленнєвий розвиток дитини є головним інструментом, за допомогою якого вона встановлює контакт із довкіллям і завдяки якому відбувається соціалізація дошкільника. Водночас, як засвідчує практика, поширення комп'ютеризації, телебачення та інших технічних засобів, які стали доступними й дітям дошкільного віку як у сім'ї, так і в дошкільних закладах, обмежує безпосереднє спілкування дітей дошкільного віку з іншими, внаслідок чого збагачується їхня пізнавальна сфера і водночас гальмується мовленнєва.

Казка – це вид художньої прози, що походить від народних переказів, порівняно коротка розповідь про фантастичні події та персонажі, такі, як феї, гноми, велетні тощо. Казка як жанр усної народної творчості своїм генезисом сягає ще часів перших спроб міфотворчості, як жанр художньої словесності – бере початок у XVII ст. [1, с. 3].

Як зазначає В. Гнатюк, «казки належать до найдавніших витворів людського духу і сягають у глибину таких далеких від нас часів, якої не досягає жодна людська історія» [2, с. 8]. Тому єдиного погляду щодо походження казок немає.

За природою казка є досить характерним жанром фольклору. Вона дуже схожа до інших різновидів народної творчості, насамперед до легенди, переказу, оповіді, які, як відомо, особливо тісно пов'язані з конкретною історією, реальним життям і побутом їх творців. Проте казка має й чимало відмінного від суміжних з нею жанрів оповідального фольклору. Це, зокрема, притаманна їй своєрідна внутрішня установка на вимисел, яка в казці перебуває в органічному зв'язку з іншою характерною ознакою – розважальністю. «Коли казку, – підкреслював О. Никифоров, – розповідають не для розваги, а з метою дидактичною, повчальною, вона перетворюється в чисту легенду, повчання і при цьому набуває часто навіть нових особливостей побудови» [5, с. 37]

Мотиви, тематика і структурно-композиційна побудова народної казки стали в основі літературних казок. Усі казки ми можемо поділити таким чином: казки про тварин (птахів, рослин, комах), чарівні (їх іноді називають героїчні чи фантастичні) та суспільно-побутові (реалістичні, новелістичні).

Розглядаючи казку можна сказати, що вона органічно увійшла в світ дитини, допомагає їй вчитися і вдосконалюватися, переносити у сферу реалій вимріяне, і такі бажані дива, коли долаються будь-які труднощі й страхи, негативні імпульси. На думку В. Сухомлинського,